

«МЕТОДИКА ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ДОВКІЛЛЯМ» У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВИХОВАТЕЛІВ

«METHODS OF FAMILIARIZING PRESCHOOL CHILDREN WITH THE ENVIRONMENT» IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF PRESCHOOL TEACHERS

У статті акцентовано увагу на професійній підготовці вихователів у контексті професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти». Розкрито зміст авторської програми навчальної дисципліни «Методика ознайомлення дітей дошкільного віку із довкіллям» та її місце у професійній підготовці майбутніх вихователів ЗДО. Мета вивчення дисципліни полягає у підготовці майбутніх вихователів ЗДО до роботи з ознайомлення дітей різних вікових груп з довкіллям відповідно до Концепції сталого розвитку, формування знань щодо змісту, методів і форм ознайомлення дітей з довкіллям, організаційних умов створення осередку довкілля, формування професійних якостей на засадах компетентнісного підходу. Зміст дисципліни охоплює методику ознайомлення дітей з природним та суспільним довкіллям (науково-теоретичні засади методики ознайомлення дітей дошкільного віку з довкіллям; мета, завдання і принципи методики ознайомлення дітей з довкіллям; форми, засоби, методи і прийоми ознайомлення дітей з довкіллям; методика ознайомлення дітей раннього, молодшого, середнього та старшого дошкільного віку з природним і суспільним довкіллям; методика проведення виховних заходів на природничу тематику; методика ознайомлення дітей з предметним світом та явищами суспільного життя; прогнозування, планування та облік роботи з методики ознайомлення дошкільників з довкіллям; співпраця ЗДО з сім'єю та громадою у процесі ознайомлення дошкільників зі суспільним довкіллям та ін.). Розкрито самостійну роботу студента з дисципліни, яка включає опрацювання теоретичного матеріалу, виконання завдань згідно з переліком компетенцій, що формуються у межах кожної теми навчальної програми, підготовку до групової самостійної роботи, підсумкової контрольної роботи, співбесіду з лектором та підготовку до екзамену. Розкрито уміння та навички, яких набувають студенти під час вивчення «Методики ознайомлення дітей дошкільного віку із довкіллям».

Ключові слова: природне довкілля, суспільне довкілля, діти дошкільного віку, методика, підготовка вихователів, заклад дошкільної освіти.

The article delves into the professional training of preschool teachers within the framework of

the «Preschool teacher» professional standard. It elaborates on the curriculum of the course titled «Methods of Familiarizing Preschool Children with the Environment» and its significance in training preschool teachers. The aim of this course is to equip prospective preschool teachers with the skills needed to introduce children of various age groups to their surroundings in alignment with the Concept of Sustainable Development. It aims to instill knowledge about the content, methods, and modalities of acquainting children with their environment, as well as the organizational prerequisites for establishing an environment-focused curriculum. Furthermore, the course aims to cultivate professional qualities grounded in a competency-based approach. The curriculum encompasses a comprehensive exploration of methodologies aimed at introducing preschool children to both natural and social environments. It delves into the scientific and theoretical underpinnings of this methodology, elucidates its objectives, principles, and purposes, and explores various forms, means, methods, and techniques employed in acquainting children with their surroundings. The course further examines tailored approaches for children across different age groups within the preschool spectrum, including early, junior, middle, and senior ages. It covers strategies for conducting educational activities centered on natural themes, as well as approaches for acquainting children with societal phenomena. Additionally, it addresses the processes of forecasting, planning, and documenting work related to familiarizing preschoolers with their environment, along with fostering collaboration between preschool educational institutions, families, and communities in this endeavor. The student's independent study within the discipline encompasses several components. This includes delving into theoretical concepts, completing tasks aligned with the competencies outlined within each topic of the curriculum, preparing for group-based independent activities, undertaking final assessment tasks, engaging in discussions with the instructor, and readying oneself for examinations. Furthermore, the course elucidates the skills and competencies that students acquire through their engagement with «Methods of Familiarizing Preschool Children with the Environment».

Key words: natural environment, social environment, preschool children, methodology, preschool teacher training, preschool educational institutions.

УДК 373.29(438)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/70.2.33>

Яців О.І.,
канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Постановка проблеми в загальному вигляді. Розвиток сучасної освіти відбувається в контексті суспільних викликів та потреб особистості. Формування передових підходів у навчанні пов'язане з розробкою інноваційних методологічних основ, що базуються на гуманістичних цілях виховання та способах їх втілення. Особливу увагу приділяється дошкільній освіті, що відображається

у вдосконаленні освітніх програм та підготовці педагогічних кадрів (В. Чайка [7], М. Чепіль [8], [10]). Важливим аспектом є готовність майбутніх вихователів до використання сучасних технологій в освітньому процесі (Є. Коваленко [1], Л. Козак та Т. Луцик [2], І. Коновальчук [3]). Це означає не лише оволодіння новітніми методиками викладання, але й відкритість до співпраці з дітьми, активну

участь у громадському житті. Постійне оновлення змісту підготовки вихователів досягається завдяки впровадженню інновацій. Інноваційність у сфері дошкільної освіти передбачає використання передових технологій, а також глибоку відкритість та взаємодію дітей і дорослих для ефективного розвитку кожної особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В останні роки увага науковців звернута на висвітлення організації освітнього процесу в умовах війни (Є. Бондаренко, М. Галів, Г. Жара, З. Живко, Л. Кухарська, О. Свйонтик, М. Чепіль та ін.). Психолого-педагогічні засади підготовки майбутніх вихователів розкривають А. Богуш, Л. Зданевич, І. Коновальчук, Л. Машкіна, І. Онищук та ін. Зміст підготовки вихователів ЗДО висвітлюють К. Біницька, О. Гнізділова, О. Карпенко, Т. Піроженко, Н. Тарапака, О. Янкович та ін. Дослідники відзначають важливий вплив професійної підготовки вихователів на розвиток освіченості та вихованості їх вихованців. Вихователі відіграють основну роль у створенні розвивального середовища, яке сприяє розвитку креативності, емоційного і соціального інтелекту, а також формуванню цінностей і навичок, необхідних для успішної адаптації в суспільстві.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Прийняття стандартів у галузі дошкільної освіти зумовило впровадження дисциплін, які б сприяли формуванню професійних компетентностей. Незважаючи на наукове зацікавлення та важливість проблеми, кількість прикладних досліджень зі змісту підготовки вихователів ЗДО на бакалаврському та магістерському рівнях вищої освіти залишається обмеженою. Проте це не відображає реальний попит на практичне розв'язання у сфері підготовки вихователів та володіння ними методиками ознайомлення дітей з природою та соціальним середовищем.

Мета статті – висвітлити зміст навчальної дисципліни «Методика ознайомлення дітей дошкільного віку із довкіллям» та її місце у професійній підготовці майбутніх вихователів ЗДО.

Виклад основного матеріалу. Мета професійної діяльності вихователя полягає у створенні оптимальних умов для навчання, виховання та розвитку дітей під час їх перебування в ЗДО. Це досягається шляхом формування ключових компетентностей у вихованців відповідно до вимог державного стандарту дошкільної освіти [5, с. 1]. Прийняття професійних стандартів «Вихователь закладу дошкільної освіти» [5] та «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» [6] зумовило перегляд освітніх програм у галузі дошкільної освіти. Мета освітньо-професійної програми (ОПП) на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка полягає в підготовці кваліфікованих фахівців для розвитку, навчання і виховання

дітей раннього і дошкільного віку в ЗДО та в сім'ях [4, с. 3]. Ці фахівці повинні мати здатність ефективно вирішувати складні завдання, застосовуючи теорію та методику дошкільної освіти.

Протягом навчання студенти повинні освоїти програмні компетентності, які включають інтегральні, загальні та фахові аспекти. Вони також повинні оволодіти широким спектром обов'язкових та вибіркового компонентів, щоб набутися глибокі знання та навички, необхідні для успішної реалізації своєї професійної діяльності у сфері дошкільної освіти.

Серед них особливе місце займає вивчення навчальної дисципліни «Методика ознайомлення дітей дошкільного віку із довкіллям» [9], мета якої полягає у підготовці майбутніх вихователів ЗДО до роботи з ознайомлення дошкільнят різних вікових груп з довкіллям відповідно до Концепції сталого розвитку, формування знань щодо змісту, методів і форм ознайомлення дітей з довкіллям, організаційних умов створення осередку довкілля, формування професійних якостей на засадах компетентнісного підходу. Дисципліна вивчається після опанування студентами «Дошкільної педагогіки», «Філософії», «Вікової фізіології та гігієни» та логічно продовжує цілісну систему підготовки майбутніх вихователів.

Студенти мають можливість ознайомитися з різноманітними темами та їх змістовим наповненням, які спрямовані на розвиток їхніх знань, навичок і вмінь у сфері дошкільної освіти. Розкриємо зміст авторської програми з дисципліни:

– науково-теоретичні засади методики ознайомлення дітей дошкільного віку з довкіллям. Діяльнісний підхід до організації життєдіяльності дітей у довкіллі (Об'єкт, предмет методики ознайомлення дітей дошкільного віку з довкіллям. Середовище та соціалізація дитини. Вплив мікро-, мезо-, і макрофакторів на соціалізацію особистості. Методологічні і психологічні засадами ознайомлення дошкільників з довкіллям. Примирення з природою як головний шлях налагодження стосунків з природним довкіллям. Науково-теоретичні засади методики ознайомлення дітей з природою Космосу, природною зональністю Землі. Методика ознайомлення дошкільників з рослинами і тваринами Планети, її екологією. Орієнтири ознайомлення дошкільників з природними умовами України, кліматом України, з рослинним і тваринним світом України, її екологічними проблемами. Діяльнісний підхід до організації життєдіяльності дітей у довкіллі. Вікові особливості ознайомлення дошкільників з природним довкіллям. Значення побутової і трудової діяльності дошкільників);

– мета, завдання і принципи методики ознайомлення дітей дошкільного віку з природним довкіллям (Зміст методики ознайомлення дітей дошкільного віку з природним довкіллям (Мета,

завдання, принципи методики ознайомлення дошкільників із довкіллям: гуманізація, орієнтація на національні цінності, діяльнісна активізація дітей, принцип природовідповідності, індивідуалізації. Сутність поняття «довкілля», «природне довкілля», «суспільне довкілля». Зміст методики ознайомлення дітей дошкільного віку з природним довкіллям. Змістові напрями ознайомлення дітей з природним довкіллям);

– форми і засоби організації навчання дітей дошкільного віку про природне довкілля (Сучасні підходи до класифікації занять з дітьми дошкільного віку. Види занять за спрямованістю і за дидактичними цілями, за способом організації дітей тощо. Екскурсія як форма організації занять з ознайомлення дітей з природою. Дослідницька екскурсія. Засоби ознайомлення дітей з природним довкіллям. Природа – важливий засіб навчання, виховання і розвитку дитини. Гра як засіб уточнення і закріплення знань дошкільниками про природне довкілля. Українська народна педагогіка – засіб ознайомлення дошкільнят із природним довкіллям. Картина як ефективний засіб ознайомлення з природним довкіллям. Методика застосування карт розумових дій на різних видах занять);

– методи і прийоми ознайомлення дошкільників з природним довкіллям (Характеристика методів і прийомів ознайомлення дітей із природним довкіллям. Методи безпосереднього та опосередкованого ознайомлення дітей із довкіллям. Організація спостережень дітей у природному довкіллі. Організація екологічної проектної діяльності у ЗДО. Активні методи ознайомлення дітей з природою. Інтерактивні методи ознайомлення дітей з природою. Спілкування дітей дошкільного віку з природним довкіллям. Методи стимулювання та формування інтересу до спілкування дітей з природним довкіллям);

– методика ознайомлення дітей раннього та молодшого дошкільного віку з природним довкіллям (Вікові особливості дітей раннього віку у спілкуванні з природою. Види діяльності дітей раннього віку та особливості їх організації. Методика ознайомлення дітей раннього віку з природним довкіллям. Вікові особливості ознайомлення дітей молодшого дошкільного віку у спілкуванні з природою. Види діяльності дітей молодшого дошкільного віку та особливості їх організації. Методика ознайомлення дітей молодшого дошкільного віку та дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП) з природним довкіллям);

– методика ознайомлення дітей середнього та старшого дошкільного віку з природним довкіллям (Вікові особливості дітей середнього та старшого дошкільного віку у спілкуванні з природою. Види діяльності дітей та особливості їх організації. Методика ознайомлення їх та дітей з ООП з природним довкіллям);

– матеріальна база методики ознайомлення дітей дошкільного віку з природним довкіллям. Методика проведення виховних заходів на природничу тематику у ЗДО (Значення забезпечення матеріальних умов для успішного ознайомлення дітей з природою. Куточок природи. Ділянка ЗДО. Сад і город на ділянці закладу дошкільної освіти. Роль виховного заходу на природничу тематику в ЗДО. Технологія організації виховного заходу в ЗДО. Етапи підготовки і проведення виховного заходу. Методика аналізу та оцінки виховного заходу в ЗДО);

– прогнозування, планування і облік роботи з методики ознайомлення дошкільників із природним довкіллям (Роль прогнозування, планування і аналізу роботи з методики ознайомлення дошкільників із природним довкіллям. Особливості планування роботи з дітьми дошкільного віку із ознайомлення зі природним довкіллям. Планування власної діяльності вихователя ЗДО. Облік роботи з методики ознайомлення дошкільників із природним довкіллям. Індивідуальні і колективні форми методичної роботи. Керівництво методичною роботою з ознайомлення дітей з природою);

– мета, завдання і принципи методики ознайомлення дітей дошкільного віку зі суспільним довкіллям. Зміст методики ознайомлення дітей дошкільного віку зі суспільним довкіллям (Мета методики ознайомлення дітей дошкільного віку зі суспільним довкіллям. Фундаментальні і прикладні завдання професійної підготовки майбутнього вихователя в контексті вивчення курсу. Принципи методики ознайомлення дошкільників зі суспільним довкіллям: гуманізація, орієнтація на національні цінності, демократизація, соціалізація та індивідуалізація. Зміст методики ознайомлення дітей дошкільного віку зі суспільним довкіллям. Змістові напрями ознайомлення дітей зі суспільним довкіллям);

– форми і засоби організації навчання дітей дошкільного віку про суспільне довкілля (сучасні підходи до класифікації занять про суспільне довкілля з дітьми дошкільного віку. Види занять за спрямованістю і за дидактичними цілями, за способом організації дітей тощо. Екскурсія як форма організації занять з ознайомлення дітей зі суспільним довкіллям. Екскурсії-спостереження за явищами довкілля. Екскурсії-огляди предметів довкілля. Екскурсії за межі закладу дошкільної освіти. Засоби ознайомлення дітей зі суспільним довкіллям. Гра як засіб уточнення і закріплення знань дошкільників про суспільне довкілля. Дидактична гра. Українська народна педагогіка як засіб ознайомлення дошкільнят зі суспільним довкіллям. Картина як ефективний засіб ознайомлення зі суспільним довкіллям. Дидактичні картини. Репродукції художніх картин);

– методи і прийоми ознайомлення дошкільників зі суспільним довкіллям (Характеристика методів і прийомів ознайомлення дітей зі суспільним

довкіллям. Методи безпосереднього та опосередкованого ознайомлення дітей зі суспільним довкіллям. Організація спостережень дітей у суспільному довкіллі. Активні методи ознайомлення дітей зі суспільним довкіллям. Інтерактивні методи ознайомлення дітей зі суспільним довкіллям. Методи стимулювання та формування інтересу до пізнання дітьми дошкільного віку предметів і явищ суспільного довкіллям);

– інноваційні технології ознайомлення дошкільників зі суспільним довкіллям (Софія Русова («Український дитячий садок»). Педагогіка Марії Монтессорі («Будинок вільної дитини»). Вальдорфська педагогіка («Вальдорфський дитячий садок»). Система освіти «Довкілля». Технологія розвитку творчої особистості Генріха Альтшуллера. Педагогіка Василя Сухомлинського. Педагогіка Шалви Амонашвілі);

– методика ознайомлення дітей раннього та молодшого дошкільного віку зі суспільним довкіллям (Вікові особливості дітей раннього віку при ознайомленні зі суспільним довкіллям. Методика ознайомлення дітей раннього віку зі суспільним довкіллям. Вікові особливості ознайомлення дітей молодшого дошкільного віку у процесі ознайомлення зі суспільним довкіллям. Методика ознайомлення дітей молодшого дошкільного віку і дітей з ООП зі суспільним довкіллям);

– методика ознайомлення дітей середнього та старшого дошкільного віку зі суспільним довкіллям (Вікові особливості дітей середнього дошкільного віку під час ознайомлення зі суспільним довкіллям. Методика ознайомлення дітей середнього дошкільного віку зі суспільним довкіллям. Вікові особливості ознайомлення дітей старшого дошкільного віку при ознайомленні зі суспільним довкіллям. Методика ознайомлення дітей старшого дошкільного віку і дітей з ООП з суспільним довкіллям);

– методика ознайомлення дітей дошкільного віку з предметним світом та явищами суспільного життя (Ознайомлення дітей з предметним світом. Ознайомлення дітей з рідним краєм і Батьківщиною. Ознайомлення дітей з національними символами України. Формування в дітей основ економічної культури та основ духовно-культурного життя суспільства. Формування основ світогляду та національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку);

– матеріальна база методики ознайомлення дітей дошкільного віку зі суспільним довкіллям (Заходи щодо зміцнення та модернізації матеріально-технічної бази ЗДО – один із провідних напрямів роботи закладу. Оснащення приміщень ЗДО. Значення забезпечення матеріальних умов для успішного ознайомлення дітей зі суспільним довкіллям. Перспективи оновлення матеріальної бази ЗДО в кризових умовах);

– співпраця ЗДО з сім'єю та громадою в процесі ознайомлення дошкільників зі суспільним довкіллям (Форми співпраці ЗДО й інших інститутів виховання. Роль сім'ї в ознайомленні дошкільників із суспільним довкіллям. Співпраця ЗДО з батьками. Форми взаємодії вихователів з батьками. Співпраця ЗДО й сім'ї з питань екологічного виховання дітей дошкільного віку за новою парадигмою освіти. Співпраця ЗДО з громадою, громадськими організаціями, інклюзивно-ресурсними та навчально-реабілітаційними центрами);

– прогнозування, планування і облік роботи з методики ознайомлення дітей дошкільного віку зі суспільним довкіллям (Роль прогнозування, планування і аналізу роботи з методики ознайомлення дошкільників зі суспільним довкіллям. Особливості планування роботи з дітьми дошкільного віку зі суспільним довкіллям. Планування власної діяльності вихователя ЗДО. Облік роботи з методики ознайомлення дошкільників зі суспільним довкіллям. Індивідуальні і колективні форми методичної роботи. Керівництво методичною роботою з ознайомлення дітей зі суспільним довкіллям).

Самостійна робота студента з дисципліни включає: опрацювання теоретичного матеріалу; виконання завдань згідно з переліком компетенцій, що формуються у межах кожної теми навчальної програми; підготовку до групової самостійної роботи, підсумкової контрольної роботи; співбесіду з лектором та підготовку до екзамену. Виконання індивідуального завдання полягає в написанні конспекту заняття з ознайомлення дітей дошкільного віку з природним довкіллям та проведенні заняття.

Видами атестації з навчальної дисципліни є: усні відповіді на проблемні питання за темами семінарських занять, групова самостійна робота, презентація індивідуального завдання та співбесіда з лектором (проводиться в кінці семестру за наперед оголошеним розкладом). Результати поточного контролю (поточна успішність) враховуються при виставленні підсумкової оцінки (балів).

Під час вивчення дисципліни студенти набувають уміння і навички забезпечувати організацію освітнього процесу на заняттях ознайомлення дітей з довкіллям в ЗДО; складати плани-конспекти, аналізувати основні етапи заняття з ознайомлення дітей із довкіллям; готувати матеріал для проведення екскурсій, цільових та щоденних прогулянок; виготовляти наочні та дидактичні посібники, роздавальний матеріал; застосовувати ігрові та практичні методи; використовувати творчі завдання, ставити проблемні запитання; впроваджувати інноваційні технології в освітній процес ЗДО; самостійно вести спостереження за явищами природи, аналізувати явища суспільного життя; володіти організаційними, проектувальними, конструктивними, комунікативними вміннями; прагнути до постійного самовдосконалення;

об'єктивно оцінювати власну діяльність; обирати і застосовувати алгоритм професійних дій для організації освітнього процесу з дошкільниками в умовах співпраці ЗДО з сім'ями вихованців.

Висновок. У підготовці вихователів навчальна дисципліна «Методика ознайомлення дітей дошкільного віку із довкіллям» відіграє ключову роль у підготовці майбутніх вихователів ЗДО. Її зміст та успішне засвоєння сприяють розвитку професійних компетентностей студентів, формуванню у них навичок ефективного спілкування та застосуванню інноваційних методів роботи з дітьми. У рамках різноманітних видів навчальної діяльності, таких як лекції, семінари, самостійна робота та виробнича практика, студенти мають можливість оволодіти теоретичними та методичними засадами ознайомлення дітей з природним та суспільним довкіллям. Вони отримують не лише знання, але й уміння та навички, які можуть застосувати у своїй майбутній професійній діяльності. Гнучкість і адаптивність у навчанні дозволяють студентам ефективно впроваджувати набуті знання та навички в різних умовах, забезпечуючи якісне виховання та навчання дітей.

Перспективами подальших наукових досліджень є методична робота ЗДО з ознайомлення дітей з довкіллям, проєктна діяльність з дітьми.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Коваленко Є. Інноваційна діяльність у закладах дошкільної освіти. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2015. № 4. С. 52–56.
2. Козак Л., Луцик Т. Характеристика педагогічних інновацій у роботі з дітьми дошкільного віку. *Інноватика у вихованні*. 2019. Вип. 10. С. 67–74.
3. Коновальчук І. Технологія організації інноваційної діяльності закладів дошкільної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 4. С. 85–91.
4. Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта». URL: <https://dspu.edu.ua/infopackstud/fakultet-istoriyi-pedagogiky-ta-psyhologiyi-2023-rik/>
5. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти»: затверджений наказом МОН України №755-21 від 19.10.2021 р. 27 с. <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
6. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти»: затверджений наказом МОН України № 620-21 від 28.09.2021 р. 24 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/profesijnij-standart-kerivnik-direktor-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
7. Чайка В. Проблеми змісту підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до інноваційної педагогічної діяльності. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2012. № 2. С. 33–39.
8. Чепіль М. Безпека життєдіяльності вихователів закладів дошкільної освіти: виклики сьогодення. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. 2022. Вип. 14(46). С. 56–62.
9. Яців О.І. Методика ознайомлення дітей дошкільного віку із довкіллям: програма для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затверджена 27 квітня 2022 р. Дрогобич, 2022. 17 с.
10. Chepil M. Professional Competence of Preschool Teachers in the Works of Ukrainian Scholars. *Annales*. 2021. № 34(1). P. 25–34.